

Дмитренко А. А.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

СЕМАНТИКА МЕДУ В ОБРЯДАХ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ НА ВОЛИНСЬКОМУ ПОЛІССІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КАМІНЬ-КАШИРСЬКОЇ І СОШИЧНЕНСЬКОЇ ТГ)

У статті висвітлюється роль меду в обрядах життєвого циклу людини у селах Камінь-Каширської та Сошичненської територіальних громад Волинської області. Об'єктом дослідження є родинна обрядовість та мед як продукт бджільництва, предметом – традиційно сформована система використання меду в обрядах життєвого циклу та його семантика. Джерельну базу статті склали польові етнографічні матеріали, зібрані авторкою у селах означеного регіону упродовж трьох експедицій – 2010, 2012 і 2014 років, організованих Державним науковим центром захисту культурної спадщини від техногенних катастроф і Музеєм етнографії Волині та Полісся при Волинському національному університеті імені Лесі Українки. Збір матеріалів відбувався за авторськими запитами. Використані методи контекстологічного аналізу та описово-аналітичний.

У публікації проаналізовані локальні варіанти звичаю «вітання» (ритуального частування/годування) наречених медом. Відзначено, що в більшості сіл обряд влаштовувався лише один раз – після вінчання молодих у церкві, що могло символізувати остаточне утвердження шлюбу, його визнання громадою, добробут молодої родини та щасливе, гармонійне життя пари (сьогодні – медовий місяць). В деяких селах медом молодят частували і в домі нареченого. Обов'язковими атрибутами при частуванні молодят, окрім меду, був хліб і хлібна діжа або ж віко від неї. Використання меду в інших весільних обрядах не зафіксоване. Мед був і дотепер залишається важливим атрибутом поховально-поминальної обрядовості переважно як складова колива. Його споживають на біля могили покійного, на поминальному обіді та використовують під час усіх річних поминальних днів. Зважаючи на семантику бджоли і її продуктів, можна припустити, що коливо/сита є своєрідним зв'язковим між цим і тим світом.

Ключові слова: Волинське Полісся, святково-обрядова культура, весільні обряди, поховально-поминальні обряди, мед, коливо, хліб, хлібна діжа.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, які в останні десятиліття особливо активно впливають на народи різних держав, змушують світову спільноту приймати заходи до збереження культурного розмаїття. Цій меті має слугувати і Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини, прийнята ЮНЕСКО 2003 року. Україна, яка приєдналася до цього процесу, створила свій Національний перелік елементів НКС. Все це актуалізує дослідження і збереження для наступних поколінь етнокультурних надбань українців. Тим більше, що нематеріальна культурна спадщина все частіше стає темою численних фестивалів. Наприклад, фестиваль «Весільні обряди», проведений у смт. Голоби Ковельського району у 1918 році. У Львові проводився фестиваль «Весілля-фест». Такі події мають на меті відродження давніх обрядів. Вони привертають увагу численних туристів, що також важливо для соціального і економічного розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти запропонованої проблеми розглядалися дослідниками родинної обрядовості та бджільництва. Зокрема, місце меду у весільній та поховальній обрядовості розглядали Л. Артюх [1], О. Боряк [4], У. Мовна [7–8], О. Гром [5] та ін. Названі автори висвітлювали обряд вітання пошлюблених молодят в загальноукраїнському або ж регіональному (Середня Наддніпрянина, Полісся) масштабі. Звертали увагу на семантику обрядів із використанням меду. Кращому розумінню зазначених обрядових дій сприятиме вивчення їх локальних варіантів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Висвітлення місця меду в родинних обрядах мешканців Волинського Полісся на основі польових етнографічних матеріалів, зібраних авторкою в експедиціях 2010, 2012 і 2014 років [2–3; 9]. Завдання: проаналізувати локальні варіанти звичаю частування медом наречених; показати місце меду

в поховальних обрядах; з'ясувати традиційну мотивацію пасічників до дарування меду для використання у весільному дійстві і навпаки, небажання давати мед на похорон і хворим людям.

Продукти бджільництва надзвичайно шанувалися українцями. Значна роль меду і воску у святах родинного і календарного циклів обумовлена шанобливим ставленням до бджоли, яка вважається посланцем Бога на землі. Вона – «Божа муха», «Божа пташка», «Свята», тому її продукти також святі. На Поліссі вірили, що після смерті людини її душа набирає форми бджоли. Мед і віск, як обрядові атрибути, використовувалися задовго до прийняття християнства. Давні слов'яни готували ритуальні напої на меду. Арабські мандрівники IX ст. зафіксували використання меду у поминальних обрядах. в період Київської Русі. Арабський письменник Ібн-Даст зазначав, що в країні слов'ян, коли виповнюється рік по небіжчикові, беруть куклів 20 меду, ідуть на могилу і всією родиною розпивають. Знаємо, що княгиня Ольга, збираючись справити поминки за своїм чоловіком, наказала дровлянам приготувати багато медового напою [6, с. 45].

Важливу роль мед відіграв у весільній обрядовості. Найважливіший обряд, який на Волинському Поліссі зберігся до наших днів, – вітання молодят медом. Цей обряд свідчив про остаточне оформлення, закріплення шлюбних стосунків, схвалене громадою, а також символізував наділення молодят долею [6, с. 45; 7, с. 258–259].

У селах Камінь-Каширського району зафіксовано ряд локальних варіантів здійснення обряду вітання молодят медом.

У більшості обстежених сіл молодих вітають медом коли вони приходять з вінчання, що колись було офіційним актом, який засвідчував створення родини: «Як присьжджають з вінчання... Перед порогом і виходить батько з матиріюю і вітають. Медом, горилкою» (с. Полиці) [9, од. зб. D2S2]. В радянські часи, коли молодята практично не вінчалися, медом вітали після офіційного укладення шлюбу і сільських радах. У с. Видричі молодих вітають двічі – коли йдуть до вінчання і приходить з нього: «коле ідуть до вінчання молоде, частують. І коле приходять з вінчання» [9, од. зб. D4S1].

В окремих селах мед дає ще й свекруха, коли її син приводить до хати молоду дружину: «Приїджають з церкви... І стають під порогом, дружке і вона, і виходить батько й мати і вітають їх (медом – А. Д.). Привозять вже туде, де той, молодей бере її. І тоже частують медом...

Невістку» (с. Полиці) [9, од. зб. D2S1]; «І мед, вітає мати, свекруха. Та й співають: Вийшла свекруха невістку вітати, / Стала до невістки стиха говорити. / Чи будеш, невістко, до тижня судити?» (с. Стобихва) [2, од. зб. D4S1].

У с. Сошичне молодят такж вітають двічі – після вінчання (мати нареченої) і в домі молодого (мати нареченого). На тарілці виносять мед і три скибочки хліба, кожну з яких намазують медом і дають кусати обидвом молодим: «Кладуть на тарилочку, меду положать трошки і тре скебочкі. Із батона там. Ну, і на кожну скебочку ложать мед і дають тому й цьому молодому. Молодий й молодому. І так кожну скебочку... Як молодей преїде до молодеї, то молодеї мати вітає. А як уже приведуть молоду до молодого... то та мати вже вітає. Свекруха вітає. А той мед, тарилочку, діти схоплять та й вже там» [9, од. зб. D9S2].

У більшості сіл, вітаючи молодят, виносили калача, хлібину чи батон і мед. Калача, ламали, мочали в мед і давали молодим [9, од. зб. D2S2; D3S2; D4S1]. Подекуди від цілої хлібини відламували три шматки хліба, клали їх на віко діжі біля тарілки з медом і частували молодят по черзі кожним шматком, який намазували медом: «З цілої буханки і не подрібняний, тільки так, як кусочком одризаний, так і несе» (с. Великий Обзир) [2, од. зб. D2S2].

У с. Стобихва молодят вітали після вінчання і мед виносили на хлібній діжі. При цьому, обов'язково з цілої буханки хліба відрізували три скибочки, мед клали в тарілку і все ставили на діжку, застеленою портовиною (скатертиною). Молодих вітала мати, одягнута у вивернутий кожух. Однак, якщо вона була вдова, то з медом виходила її сестра, хрещена мати ін. Любов Гривенець (1925 р. н.) пригадувала як відбувався обряд вітання молодят: «Ну, і бере та хазяйка, мати, ни вдова, мати іде. Найперш обийдуть молодих з хлібом, як з церкви приїдуть... Обходять з хлібом, хрищоний батько. Тоже, як не вдовець. А як удовець, то буде хтось другий... Три рази обийдуть. Не тико молодих, але й всеньке весілле. І приходить з тею буханкою до молодих і каже: «Слава Богу». Ну, а воне вже кажуть: «Навіки Слава Богу» і дасть їм поцілувати той хліб – молодий і молодому і сам іде до хати. А тут вже співають «Вийди, мати, зятя вітати». От вже виходить мати, з діжкою тею, шо хліб пікти, о. І кожух на її вивернятий навесорот – вовна догори. І виходить і вже тогді: «Слава Богу» – «Навіки Слава Богу». Тогді пісню співають: «Ой вийди, мати, з новеї хати, / З новеї хати зятя вітати. / Зятя і дочку, вийди з-пуд віночку». А вже як вітає, то

вже співають: «Теща зятя вітає, щирим серцем питає, / Будь, зятю, багатий, як кожух волохатий. / Будь, зятю, добрейкий, як цьой мед солоденький». І вже дасть йому, перш йому, три рази одну скебочку по три рази вкусити, вмочить в мед, возьме після молодій і забираються і йде». Після вітання наречених тарілку з медом віддають дітям: «Діти хапають, бо то весільний ж мед, то вельми солодкий. І побіжить та дитина, а тарілку вносія оддадуть назад» [2, од. зб. D4S1].

Подібний обряд побутував і в сусідньому із Стобихвою селі Великий Обзир. Там також мед виносили на діжці або вікові від неї: «Або з вічка од діжки, стелять портовину, ставлять миску з медом. Бо ж я тоже вітала своїх дітей з діжки і поставила тарілку з медом. Три рази одному й другому дала». Залишки меду, як і в Стобихві, віддають діткам. При цьому тут пам'ятають про мотивацію звичаю – «Шоб і вони замуж пішли чи поженилися» [2, од. зб. D2S1].

Інші мешканці Великого Обзира, розповідаючи про обряд вітання молодих після вінчання, уточнюють, що наречені при цьому стояли під порогом, а мати ставала на поріг і не сходила з нього, допоки не повітає: «... молодії стоять... біля порога, а мати стає на поріг... З порога мати не сходить» [2, од. зб. D2S2]. Тримаючи мед на діжці або вікові, застеленому скатертиною, спочатку тричі, за сонцем, обводила ним над похиленими головами пошлюблених, а тоді давала мед: «Нахилилися і так, куде сонце йде, отак – раз, другий раз, третій раз. Отак обводила мати»; «Молодії нагинаються і вона три рази за сходом сонця обводить над ними». І лише після цього частували молодят хлібом з медом: «Виходить батько, виходить мати, беруть на тарилочку меду. Три кусочки беруть хліба. І кусочка одно взяли, дале, молодому й молодий, поклали. Потом другого кусочка так само. Потом третього»; «Три рази вмочає. Одного кусочка вмочала – дала покуштувати тому й тому, тоді другого бере кусочка мочєє, дає і третього. Так три кусочки. А те, шо остається, дають діткам» [2, од. зб. D2S2, D3S4].

Як бачимо, колись мед для вітання молодих виносили на хлібній діжці, яка вважалася сакральним предметом в хаті, так як годувала усю родину: «... беруть діжку тую, шо хліб печуть, застелять її скатеркою, ту діжку, і поставлять ту тарілку» (с. Стобихва) [2, од. зб. D4S1]; «А колєсь пекле хліб у діжци і ту діжку, застеляють її і ставляють ту тарилочку і виходять, на порози стануть, от, мати вже, і вітає. І той мед заберуть уже діти, як повитає. А діжку несуть назад до хати»

(с. Сошичне) [9, од. зб. D9S2]; «Да! Колєсь з діжкою виходила мати. І з діжкою витала молодєх» (с. Великий Обзир) [2, од. зб. D3S4].

З часом відбулась часткова трансформація давнього звичаю і замість діжки молодих вітали з віком від хлібної діжі: «На діжци. Цілу діжку брали. А тепер на вічкови тико» (с. Великий Обзир) [9, од. зб. D11S1]. Це спричинене поступовим зникненням діжі з сільського побуту. Але традиція вітання молодят на вікові (а в кого була – на діжі), подекуди зберігалася до кінця ХХ ст. Згодом замість діжі чи віка почали використовувати кришку від великої каструлі: «А тепер же діжок нема, то беруть крешку з каструлі яку велекую. Накинули портовену, ту скатертку, і повитали, і всьо»; «...бирємо с каструлі кришку, накрили рушником звичайним, поставили ту тарелку із тем медом і ото три кусочки хліба» (с. Великий Обзир) [2, од. зб. D2S2, D3S4];

В останні десятиліття мед виносять просто на тарілці, поклавши дві намащені скибки хліба, або просто дають мед ложечкою: «На тарілці і ложечкою дають кушати. Без хліба. Три рази» (с. Бузакі) [3, од. зб. D16S3].

У с. Качин на тарілці виносять дві скибочки хліба, намазані медом, які по три рази дають вкусити молодим, а потім тарілку розбивають або ж її виринають весільні гості чи запорожці: «Тоді вже свєкруха виходить, вітає, ти медом. І то воне вже тре рази дати молодому, тре рази молодий. По тре рази тилько. Так, скебочку дати вкусети. Дві скебочкі на тарилци кладуть. І тоді вже ту тарилку, генчий раз збоку схватять її... Збоку по ти, чи запорожци там, чи теї весільніє. Виринають вже, як вона повитає, та свєкруха... І тоді вже тую тарилку, то чи б'ють, чи шо там. Вже вона не вертається» [9, од. зб. D5S1]. У с. Велимче хліб з медом, після того як почастують молодих, віддають родині [9, од. зб. D6S1].

Специфіку частування молодят перед порогом складає наявність чи відсутність у матері вивернутого кожуха. В одним селах він був обов'язковим атрибутом, що зафіксовано і у весільних піснях, а в інших про такий звичай вже не пам'ятають: «Не, ми з кожухом не виходили» [3, од. зб. D14S1].

У с. Ворокомле молодят частували медом уже в хаті, коли вони і гості сиділи за столом: «... вже за столом як посядають, тоді вже ходять по застіллячку, співають дружки і дає всім мед. Всім. Молодим три рази, а всім дружкам, хто там є – по разочку» [3, од. зб. D9S3].

Окремі респонденти вже не пригодують самого звичаю, але добре пам'ятають пісню, яку виконували при цьому: «Під порогом яма, / Під порогом

яма, / Там цука-риба грала. / Ой там тещенька / Свого зятецька / Медом-вином вітала» (с. Черче) [3, од. зб. D18S4].

Респонденти відзначають часткове збереження давнього звичаю дотепер: «*І тепер медом вітають*» (с. Ворокомле) [3, од. зб. D9S3]; «*Вітають. Вітають, обізательно... Вітають як із вінчання прийдуть, повинчаються, вітає батько, мати*» (с. Бузаки) [3, од. зб. D16S3].

Слід наголосити, що пасічники із задоволенням давали мед для вітання молодих і навіть самі його пропонували родинам наречених: «... *прийде хазяїн, дай меду, треба ж вітати, взавтра весілля, то хазяїн прийде хазяїн дай ну, меду, треба ж вітати, взавтра весілля., то одразу даст, без розговорів. І без грошей, без нічого. На, каже, на, на. То вже будуть вестися пчолі, і меду буде багато... Треба молодех повітати медом*». Вірили, що це сприяло хорошему роїнню бджіл і добрим медозборам: «*То, щоб пчолі роїлися добре*» (с. Стобихва) [2, од. зб. D4S1]. Адже, за віруваннями, бджоли будуть іти до вуликів так, як люди масово йдуть в дім наречених на весільну гостину. Веселощі, які характерні для весілля, є доброю прикметою для хорошого медозбору: «*А на весілля ше й будуть просетися – нате меду, бесплатно нате меду, повинчайте, щоб пчолі розмножилися, гуляли, так, як весілля буде гуляти... Ото я це знаю. То вона тико почує якесь весілля, то вже приносить там грам двісті: «Ой! Нател! Нател! Вітайте молодех!» То то вельми добре. Бо ж люде веселяться*» (с. Видричі) [9, од. зб. D4S1].

У с. Волиця вірять, що коли давати мед і віск на весілля, то «будуть пчолі веселитися»: «*Оно на весілле, кажем, добре... як і мед даеш... От дехто жениться, треба медом вітати. То приходили. То свічка треба – приходили. То на весілля, каже, добре давати, будуть пчолі веселетися*» [9, од. зб. D3S1].

По-іншому пасічники реагували на прохання дати меду на лікування. Хворому мед давали не всі пасічники, щоб бджоли, так як боялися, що захворіють і пропадуть бджоли: «*Як є в хазяїна мед і прийде... слабое, коб то меду. Підуть до хазяїна, хазяїн не хоче дати для слабого. Чого? Ну, бо пчолам шкодить. Недобре на пчолі*» (с. Стобихва) [2, од. зб. D4S1]. Поганим знаком вважалося, якщо хворий сам прийде до пасічника за медом: «*А як хто слабей, да вже преїде за медом, вже то недобре. Якишо вин подужчає, то нищо. А якишо вмере, то вже недобре*» (с. Волиця) [9, од. зб. D3S1].

Простіше пасічники ставились до хворих звичайною простудою: «*А тако, я ж кажу., воне*

там од кашлю... А якишо шось, воне не дадуть. Бо каже, енергія, воне слабнуть, всьо» (с. Стобихва) [2, од. зб. D4S1]. Намагалися допомогти і хворим діткам. О. Макарук із с. Стобихва розповідала про те, як її мама дала мед для лікування сусідського хлопчика. Хлопчик вижив і бджоли не пропали: «*Не давали. Не давали. Бо то вже бджоли пропадуть. А моя мати давала. І отой Яцук., шо рибак, його син... І був такий час, шо ця дитина вмирає. І він іде, дайте меду, і не дають. Він прийшов до баби Ляшихи. Мати скоріше той мед, який мала, шо треба на лікарство, йому і дала... І він уже вмер., но він знав, той чоловік., шо... дитину, каже, міні спасла Ляшиха своїм медом. Не пропали в нас бджоли. Не*» (с. Стобихва) [2, од. зб. D4S3].

Зазвичай пасічники не давали меду і на похорон: «*А на похорон – то не. То навіть і мови нема*» (с. Стобихва) [2, од. зб. D4S1]. Тому старші люди намагалися придбати мед задалегідь. Адже в часи, коли не було цукру, мед використовували для виготовлення колива. А в с. Стобихва і поминальні пампушки поливали медом [2, од. зб. D4S3].

Коливо традиційно готують з ячної або пшеничної крупи, яку тут номінують кутею, і заправляють медовою ситою, а з середини ХХ ст. – ще й цукром: «*Тож мусиш посолодети! Як є мед, то медом, а як нема меду, то сахар*» (с. Мостище) [3, од. зб. D19S1]; «*То коливо роблять. Варять єчну кутю чи пшеничну... розварують і роблять із меду, колись казали ситу. Солодють ту водичку і так меду не шкодують, кенуть*»; «*Пшаницю варять цукром, медом насолоджують*» (с. Ворокомле) [3, од. зб. D9S1, D9S3].

Коливо використовували в поховальних і поминальних обрядах. У с. Ворокомле коливо беруть з собою на кладовище, де його споживають усі присутні на похоронах: «*Бітончика беруть на могилки. На могилках там покушає, а те в хату несуть*» [3, од. зб. D9S1]. У с. Грудки коливо обов'язково беруть з собою на так звану «гарячу службу» – перша служба після похорону: «*З пиенеци. Із медом, із сахаром. Носять, могелу святять. Ото в тую першу, гарачу службу. Ну, як схоронене і зразу на службу*» [3, од. зб. D14S1]. Мед, цукор або коливо дотепер приносять до церкви на поминальницю і залишають в там на весь піст: «*мед приносили... То на цілий пист кладеться... В стаканчик, чи в шо. А потім вже привозили, приносили додом його і варели коливо... А ні, вдома зварить, а там вкине той мед*» (с. Видерта) [9, од. зб. D12S1].

Як бачимо, найдовше у святково-обрядовій культурі досліджуваного регіону збереглося вико-

ристання меду у весільній і поховально-поминальній обрядовості, але лише в окремих обрядах. Це зумовлено зникненням з другої половини ХХ ст. багатьох етнокультурних явищ і віком респондентів. Найбільш збереженим весільним обрядом, де основну роль відігравав мед, є вітання наречених після вінчання в церкві. Зафіксовано кілька варіантів звичаю: вітання молодят в домі нареченої, рідше – в обох родинах. Тут мед символізував «солодке», щасливе життя молодят, добрі стосунки в родині (будь, зятю, добренький, як той мед солоденький). У здійсненні обряду присутні інші важливі атрибути з багатою символікою.

Мед давали обов'язково з хлібом, який є символом достатку. Важливим сакральним об'єктом є хлібна діжка – символ родючості, домашнього благополуччя, справжня реліквія кожної родини. Самі діжі відводилася роль благословення молодят на спільне родинне життя: діжею чи віком з неї тричі, за сонцем, обводили біля голів наречених після чого вони могли переступити хатній поріг, долучившись до родини. Подальшого дослідження потребують звичаї використання продуктів бджільництва, що сприятиме якомога повнішому осмисленню регіональних і локальних традицій етнокультури.

Список літератури:

- Артюх Л. Поминальні страви на Поліссі. *Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження*. Вип. 1. Львів, 1997. С. 317–318.
- Архів Музею етнографії Волині та Полісся при Волинському національному університеті імені Лесі Українки, ф. Стобихва-2010, оп. Дмитренко.
- Архів Музею етнографії Волині та Полісся при Волинському національному університеті імені Лесі Українки, ф. Камінь-Каширський-2014, оп. Дмитренко.
- Боряк О. «Як янгол вестиме до Бога...»: поховальна обрядовість українсько-білоруського пограниччя. Київ: 2021. 352 с.
- Гром О. Еротична символіка в контексті весільного обряду Західного Полісся: *Етнікос, традиції, культура*. Луцьк: Вежа, 1997. С. 181–187.
- Дмитренко А. Символіка меду в родинній обрядовості українців. *Етнічна історія народів Європи*: Зб. наук. пр. Вип. 8. Київ: Унісерв, 2001. С. 26–30.
- Мовна У. Мед як еротико-сексуальний символ українського весілля (фольклорна традиція). *Вісник Львівського університету*. Серія філологія. 2007. Вип. 41. С. 254–265.
- Мовна У. Семантика меду в весільному ритуалі: український контекст та європейські паралелі. *Народознавчі зошити*. 2012. № 5 (107). С. 779–798.
- Музей-архів Народної культури Українського Полісся Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, ф. Камінь-Каширський-2012, оп. Дмитренко.

Dmytrenko A. A. SEMANTICS OF HONEY IN LIFE CYCLE RITUALS IN VOLYN POLISSIA (ON THE MATERIALS OF KAMIN-KASHYRSK AND SOSHYCHNE LOCAL COMMUNITI)

The article highlights the role of honey in the rites of human life cycle in the villages of Kamin-Kashyrsk and Soshychne local communities of Volyn region. The object of research is family rituals and honey as a product of beekeeping, the subject – the traditionally formed system of using honey in the rituals of the life cycle and its semantics. The source base of the article was field ethnographic materials collected by the author in the villages of the region during three expeditions – 2010, 2012 and 2014, organized by the State Research Center for Cultural Heritage Protection from Man-Made Disasters and the Museum of Ethnography of Volyn and Polissia at Lesya Ukrainka Volyn National University. The collection of materials was based on the author's questionnaires. Methods of contextual analysis and descriptive-analytical are used.

The publication analyzes local variants of the custom of “greeting” (ritual feasting / feeding) brides with honey. It is noted that in most villages the ceremony was held only once – after the wedding of the newlyweds in the church, which could symbolize the final approval of marriage, its recognition by the community, the well-being of the young family and happy, harmonious life (today – honeymoon). In some villages, the newlyweds were treated to honey in the groom's house. The obligatory attributes in the feast of the newlyweds, in addition to honey, were bread and a bread bowl or a lid from it. The use of honey in other wedding ceremonies is not recorded. Honey was and still remains an important attribute of the funeral and memorial rites, mainly as a component of the oscillation. It is consumed at the grave of the deceased, at a funeral dinner and is used during all annual funeral days. Given the semantics of the bee and its products, it can be assumed that the kolyvo is a kind of link between this and that world.

Key words: Volyn Polissia, festive and ceremonial culture, wedding rites, funeral and memorial rites, honey, kolyvo, bread, bread bowl.